

Голові
спеціалізованої вченої ради ДФ 20 051.130
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника
доктору педагогічних наук, професору,
професору кафедри початкової освіти та
освітніх інновацій
Цюняк Оксані Петрівні
(76018, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57)

РЕЦЕНЗІЯ

доктора педагогічних наук, професора, декана педагогічного факультету,
професора кафедри початкової освіти та освітніх інновацій
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
Кондур Оксани Созонтівни на дисертаційну роботу
Сидоріва Сергія Мирославовича «Підготовка майбутніх учителів до організації
інклюзивного освітнього середовища в сучасній початковій школі України»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 015 Професійна
освіта (за спеціалізаціями) галузі знань 01 Освіта / Педагогіка

Актуальність теми дисертаційної роботи. Концепція «Нова українська школа» (НУШ), за якою здійснюється реформування загальної середньої освіти України, базується на засадах демократії, поваги до прав людини, рівного доступу всіх дітей до якісної освіти. Вона передбачає модернізацію змісту освіти, що має задовольнити освітні потреби кожної дитини відповідно до її здібностей, можливостей, інтересів та життєвих намірів.

Впродовж останнього десятиліття в системі загальної середньої освіти офіційного статусу набуло інклюзивне навчання, як одна із форм організації освітнього процесу для дітей з особливими освітніми потребами (ООП). Водночас існуюча система підготовки педагогів, здатних ефективно

організовувати інклюзивне освітнє середовище та надавати психолого-педагогічний супровід дітям з ООП, потребує вдосконалення на науково-методичній основі. При цьому важливо синхронізувати та імплементувати вже існуючий міжнародний досвід та новітні напрацювання вітчизняних педагогів і науковців в царині інклюзивного навчання та підтримки осіб з інвалідністю, фахової підготовки, підвищення індивідуальної та колективної резильєнтності, що набуває особливої актуальності в умовах російської воєнної агресії.

Існуюча потреба впровадження інновацій в інклюзивному навчанні молодших школярів і підготовка майбутнього вчителя до створення інклюзивного освітнього середовища в сучасній початковій школі, як один з напрямків освітньої політики України щодо безбар'єрності та рівності, обґрунтовують актуальність проведеного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження Сидоріва Сергія Мирославовича виконане відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри початкової освіти та освітніх інновацій Педагогічного факультету Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника в рамках науково-дослідницької теми «Професійна підготовка вчителя: соціально-педагогічний контекст» (державний реєстраційний номер 0117U003281). Тему дисертації «Підготовка майбутніх учителів до організації інклюзивного освітнього середовища в сучасній початковій школі України» затверджено на засіданні Вченої ради Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 8 від 24.09.2019)

Обґрунтування обраної теми наукового дослідження є методологічно та теоретично переконливим, а сформована сукупність завдань для її реалізації сприяє всесторонньому розкриттю поставленої проблеми та досягненню мети дослідження.

Важливість теми дослідження автор обґрунтував потребою подолання низки суперечностей, зокрема між: потребою вдосконалення якості надання освітніх послуг дітям з ООП у початковій школі й недостатнім рівнем наукового

обґрунтування та розробленості цієї проблеми у педагогічній теорії й практиці; необхідністю підготовки сучасного вчителя початкових класів до створення інклюзивного освітнього середовища та відсутністю належного науково-методичного супроводу цієї підготовки в закладах вищої освіти.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Дисертація Сидоріва Сергія Мирославовича є завершеним самостійним науковим дослідженням, яке виконане на належному науково-методичному рівні. Структура дисертації логічна і відповідає меті та поставленим завданням, забезпечуючи цілісність і послідовність викладу матеріалу.

Дисертаційна робота передбачає теоретичне обґрунтування, розроблення та експериментальну перевірку структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх учителів до організації інклюзивного освітнього середовища в сучасній початковій школі України.

На підставі аналізу науково-методичної джерельної бази, яка містить 342 найменування, з яких 118 – іншомовних видань, визначено теоретичні засади підготовки майбутніх учителів до організації інклюзивного освітнього середовища в сучасній початковій школі, систематизовано існуючий вітчизняний та зарубіжний досвід організації інклюзивного освітнього середовища в закладах освіти

Наукові положення, висновки й рекомендації, сформульовані у дисертації, є обґрунтованими. Вони забезпечені застосуванням комплексу наукових методів дослідження, а саме: теоретичних (аналіз, узагальнення й систематизація наукових джерел для уточнення змісту основних понять дослідження, вивчення стану проблеми у вітчизняній і зарубіжній науці, виокремлення критеріїв, показників та рівнів готовності майбутніх учителів до організації інклюзивного освітнього середовища в сучасній початковій школі); емпіричних (опитування педагогів і майбутніх учителів початкової школи, індивідуально-групові бесіди із здобувачами вищої освіти, спостереження, аналіз результатів творчих робіт для вивчення стану досліджуваної проблеми в освітній практиці);

експериментальних (побудова педагогічного експерименту задля апробації розробленого методичного інструментарію та доведення ефективності запропонованої організаційно-функціональної моделі підготовки майбутніх учителів початкових класів до формування інклюзивного освітнього середовища); методів математичної статистики (для кількісної обробки експериментальних даних і встановлення достовірності отриманих результатів).

Результати дисертаційного дослідження пройшли апробацією на різних рівнях: 32 публікації, з яких 4 – у наукових фахових виданнях України (категорії Б), 2 – у періодичних наукових виданнях, проіндексованих у наукометричних базах Scopus / Web of Science Core Collection, 2 – у періодичних наукових виданнях держав, які входять до Організації економічного співробітництва та розвитку Європейського Союзу, 15 тез у збірниках матеріалів українських і закордонних наукових конференціях, 8 розділів у трьох колективних монографіях; 17 авторських наукових та навчально-методичних посібників.

Найбільш вагомі результати, здобуті в дисертаційному дослідженні.

Дисертація С. Сидоріва є комплексним дослідженням, у якому вперше здійснено авторське представлення аналізу вітчизняної і зарубіжної теорії і практики підготовки майбутніх учителів початкових класів до створення інклюзивного освітнього середовища у руслі сучасних викликів і реформи НУШ, висвітлено структуру готовності майбутніх учителів до організації інклюзивного освітнього середовища в сучасній початковій школі (мотиваційно-ціннісний, когнітивно-діяльнісний, безбар'єрно-комунікативний та оцінно-рефлексивний компоненти); розроблено критерії (мотиваційний, пізнавально-процесуальний, комунікативний і рефлексивний) та схарактеризовано рівні готовності майбутніх учителів до організації інклюзивного освітнього середовища в сучасній початковій школі (високий, достатній, середній і низький); теоретично обґрунтовано структурно-функціональну модель підготовки майбутніх учителів до організації інклюзивного освітнього середовища в сучасній початковій школі, що містить три основні блоки (цільовий, організаційно-методичний, діагностично-результативний) та виокремлено педагогічні умови її

впровадження у ЗВО (забезпечення доступності освітнього середовища ЗВО; інтегрування змісту та методичного інструментарію освітніх компонент для підвищення інклюзивної компетентності здобувачів вищої освіти; посилення індивідуалізації навчання майбутніх учителів початкових класів (персоналізоване навчання) з використанням кращих інклюзивних практик; налагодження педагогічного партнерства (вчителів, батьків, дітей, громади) на засадах толерантності та емпатії в інклюзивному освітньому середовищі початкової школи).

Автором уточнено сутність базових понять з теми дослідження, а саме: «підготовка майбутніх учителів початкової школи до організації інклюзивного освітнього середовища», «готовність майбутнього вчителя початкової школи до створення інклюзивного освітнього середовища», «інклюзивна компетентність», «інклюзивне навчання», «інклюзивне освітнє середовище», «педагогіка толерантності».

Теоретична частина дослідження переконливо підкріплена експериментальною роботою, результати якої свідчать про ефективність запропонованих педагогічних умов і структурно-функціональної моделі та в подальшому сприятимуть вдосконаленню системи професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів.

Значення для науки і практики результатів, отриманих автором.

Дисертаційна робота С. М. Сидоріва містить нові наукові положення, а обґрунтовані результати у сукупності розв'язують актуальні наукові завдання. Вони можуть бути використані викладачами закладів вищої освіти під час підготовки майбутніх учителів початкових класів до роботи з учнями з особливими освітніми потребами, педагогічними працівниками закладів загальної середньої освіти для створення інклюзивного освітнього середовища в початковій школі, а також в системі післядипломної педагогічної освіти

Упровадження результатів дослідження здійснено в освітній процес Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького,

Волинського національного університету імені Лесі Українки, Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка, відокремленого структурного підрозділу «Івано-Франківський фаховий коледж Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника».

Відсутність порушення академічної доброчесності.

Під час виконання дисертації здобувач дотримувався принципів академічної доброчесності. За результатами перевірки та аналізу тексту роботи не виявлено ознак академічного плагіату, фабрикації чи фальсифікації.

Дискусійні положення, рекомендації та зауваження до змісту дисертації.

1. Окрім США та Швеції, доцільно б було проаналізувати досвід підготовки педагогів до організації інклюзивного середовища в якійсь з країн Східної Європи, яка є членом Європейського Союзу, адже історія успішного виходу з репресивного минулого і входження та функціонування у спільному демократичному просторі може бути цінною для української освіти в перспективі.

2. На діагностичному етапі експерименту варто було до респондентів залучити ширше коло стейкхолдерів, зокрема представників департаментів освіти регіонального рівня, батьків учнів з ООП, працівників інклюзивних ресурсних центрів, інших фахівців, які співпрацюють з учителями в рамках інклюзивної практики.

3. Дисертант вказує на важливість педагогіки партнерства, яка передбачає взаємодію вчителів, учнів, батьків. З огляду на завдання підготовки майбутніх вчителів до організації інклюзивного освітнього середовища можна було б додатково розглянути механізми ефективної співпраці з педагогами інклюзивно-ресурсних центрів та спеціальних шкіл, які мають унікальний досвід у роботі з дітьми з інвалідністю.

4. У системі підготовки педагогів до роботи з учнями з різними типами особливих потреб (наприклад, це можуть бути діти з порушеннями в емоційно-вольовій сфері, з неповних, дисфункціональних родин, із сімей мігрантів і переміщених осіб) було б доцільно врахувати протидію ризикам залучення дітей в кримінальну чи терористичну діяльність, яка організовується спецслужбами країни-агресора.

Однак, висловлені зауваження і побажання мають рекомендаційний характер і не знижують високої оцінки наукового рівня дисертації, яка є вагомим внеском у розробку проблеми підготовки майбутніх учителів до організації інклюзивного освітнього середовища в сучасній початковій школі України. Всі дослідницькі завдання дослідження розв'язані, їх результати достатньо повно представлені в розділах дисертації.

Оцінка мови і стилю викладення матеріалу дисертації. Дисертацію написано українською мовою. Аналіз структури та змісту дисертації засвідчує, що робота є цілісною, характеризується чіткістю викладу матеріалу та логічною послідовністю, що загалом засвідчує високий рівень наукової підготовки здобувача, а результати роботи відзначаються обґрунтованістю та достовірністю.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Сидоріва Сергія Мирославовича є оригінальною, завершеною науковою працею, характеризується важливими для педагогічної теорії та практики результатами, аргументованими висновками, відображає високий фаховий рівень підготовки здобувача, його сформованість як науковця.

Дисертація «Підготовка майбутніх учителів до організації інклюзивного освітнього середовища в сучасній початковій школі України» відповідає вимогам наказу Міністерства науки і освіти України за № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України

від 12.01.2022 р. № 44, зі змінами, внесеними Постановами КМУ № 341 від 21.03.2022 р., № 502 від 19.05.2023 р. та № 507 від 03.05.2024 р.), а її автор - Сидорів Сергій Мирославович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями) галузі знань 01 Освіта / Педагогіка.

Рецензент:

доктор педагогічних наук, професор,
декан Педагогічного факультету
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника

Оксана КОНДУР